

ИЛИЯ БЕШКОВ
НИКОЛА МАРИНОВ

chitanka.info

Обладан съм от едно вътрешно смущение, от един особен страх. За художника Никола Маринов, за човека, когото чествуваме сега, не бих могъл да кажа истината и много бих желал друг да говори за него; друг — по-спокоен, по-обективен и по-безпристрастен. Именно аз не съм спокоен и въпреки всичкото ми желание не мога да бъда обективен. Трябва да призная, че тази моя необективност ми причинява една дълбока, богата по съдържание радост. Целият мой живот се вплита в живота на Никола Маринов по неизразим и неизповедим начин. Много силно съм чувствувал както неговата близост, така и отсъствието му. Но никога до ден днешен не съм дръзнал да мисля, да обсъждам и присъждам неговото творчество.

Като под клоните на дъб израснахме ние, неговите ученици и деца — в чисто покорство, в смирено синовно-прилежание, с дълбока вяра в творческата му сила. Ние чувствувахме и съзнавахме, че всичко ни идеше от него, че всичко у нас — възторгът ни, вярата ни, любовта ни към изкуството — бяха негови. Затова, когато наредени пред стативите чакахме учителя Никола Маринов, влизаше бащата на курса. А когато се нареждахме до бащата — в него се възправяше учителят със своя смайващ ръст.

Така ние бивахме винаги в неговите ръце, в неговите намерения, в безкрайните му творчески превъплъщения и внушения.

Преди 25 години, когато Рисувалното училище бе прекръстено на Художествена академия, ние влязохме заедно в нея — той като професор, а ние, като ученици от всички краища на България. А България бе победена, обидена и ограбена. С угнетени души и наскърбени сърца пристъпихме прага на Академията с неясното съзнание за някакво спасение. Нашето собствено спасение или спасението на родината, на народа? И то чрез изкуството, за което преди 25 години не се говореше така ясно и разбрано както днес, но към което възторгът и поривът бяха непреодолима стихия.

Тогава около младия професор Никола Маринов се групираха не само учениците от неговия курс — Илия Петров, Любомир Далчев, Александър Стаменов, Александър Жендов, Зоя Паприкова, Никола Аръшев, Илия Бешков, Кирил Петров, но и от другите курсове на Академията: Пенчо Георгиев, Иван Милев, Иван Ненов, Дечко Узунов, Иван Пенков и други. С всяка измината година тоя кръг се разширяваше — преливаше двора на Академията и проникваше в

живота на столицата — в нейния културен, интимен и творчески живот. Там ние чухме да го назовават бачо Кольо. Там ние се срещнахме с артистите, певците, писателите и поетите на обеднялата ни, но възторжена и развълнувана столица. Така без програма и без каквото и да е предварително намерение се изгради и осъществи едно културно общество от млади творчески сили, от всички клонове на изкуството, чиито имена днес са безспорни. Да, сега те са безспорни, но тогава само един знаеше това, вярваше в тях, а непоколебимата му и чиста вяра бе квасът, от който стана хлябът. Спирам се на тая страна от живота на Никола Маринов, защото съм дълбоко убеден, че картината може да се роди в ателието, но след като бъде обществено зачената.

Разпиляните, покрусените души на патриотите, революционерите, победените и ранените по фронтовете от погрома през 1918 година, трябваше да се реорганизируют и претворят. Но само едно бойно поле ни оставаше, където бихме могли да изтръгнем победата, която да ни спаси от отчаянието. На това бойно поле ни изведе Никола Маринов. Трудно е да се измери силата на тоя хидалго, повярвал пръв в могъществото на изкуството, в неговата пръвност и неповторимост, възлюбил го до себеотрицание и в негово име възлюбил всички — приятели и врагове, мургави и светли.

В изненадващите му думи, които у него не са части на речта, а сякаш посаден и поникващ злак, се редяха образи ту от Лувъра и Флоренция, ту от Делиормана и селските девойки, ту от трагичните дни на фронта. Той налучка с непогрешим усет образа като стар мъдрец и сам се изненада и учуди от него като дете. Не бих се изразил правилно, ако кажа, че той ни учеше. Никола Маринов просто живя с нас, видимо бе решил да изгради от нас като с камъни своя дом — българското изкуство.

От никой друг не съм добил убеждението, че една страна, родината, може да бъде претворена и цялата вместена в картина. Не сюжетно, не тематично, не дори с тия или ония изразни средства, а с любов, чиито измерения не съвпадат с вече познатото и установеното. Той вярваше и изповядваше пламенно тая художническа лудост. Затова той не се втурна из полята и баирите на нашата страна — тъй като нейният терен, нейният облик и ритъм той носеше в сърцето си, в здравето ескиджумайско тяло. Минал през Торино, Флоренция и Париж, той бе разбрал и — най-важното — усетил бе раждането на

картината; че при това раждане тя трябва да се освободи от безплодния академизъм — както поникващото стъбло се отделя и освобождава от семката, чиито сокове са вече изсмукани. Изяснил проблема за картината, Никола Маринов с безпогрешен художнически инстинкт застана направо пред нея. Той и картината, ези и тура — двете страни на медала, които определят стойността му.

Никола Маринов често ни говореше за своите учители: Джакомо Гроси и Андрея Таверние, за приятеля си Карена и за мнозина творци в изобразителното изкуство. Но аз и до ден днешен не зная от кой голям художник или от коя школа изхожда той, та не мога да го определя нито по време, нито по някакво направление в изкуството.

Кое е впрочем същественото, което така щастливо го освобождава от молеца на времето, от досадата на школата и академизма? За себе си имам отговор и ще си позволя да го споделя с вас. Ние не можем да обясним нищо, без да си послужим с едничката мярка — българина. Може българинът да не е още изцяло в конструктивния принцип, върху който почива съвременното изобразително изкуство; може да не се е осъществил пространствено. Причините за това лежат далеко и дълбоко в историята. Но в изказа и изповедта, именно в лириката — българинът е на завидна висота. В работите на Никола Маринов звучи оная лирика, с която Петко Рачов Славейков ни показва сърдечната простота и дълбоката емоционалност на българския човек. Лирика, която изпълни страната, за да стане неин климат и атмосфера. Чрез това емоционално прозрение и себеусещане българският човек намери не само утеха и упование за себе си, но и кураж да продължи борбата за повече свобода, за духовна равноценност с останалите културни народи.

Безспорно у нас, както и у други славянски народи, литературата заема първо и доминиращо място измежду изкуствата, но именно тук искам да отбележа, че Никола Маринов е един от първите, който успя да освободи и отдели картината от литературата, като ѝ създаде собствен независим живот и я направи свободна и пълноценна реализация на духа. И такава я положи в основите на цялостното ни духовно изграждане наред с литературата, а не след нея. Работите му не шумят от многозначителни и оригинални сюжети, теми и събития, но в тях звучи хармонично и мъдро благородното му чувство към сюжета и творческото му претворяване. Незначителните на вид

сюжети добиват особено значение и стойност в картината, тъй като там не са в своята изолираност и веществената голота, а потопени в климата, в атмосферата и копнежа на художника. Така Никола Маринов създаде на българската картина състояние. Никола Маринов е възпитаник на Торинската академия и в основата на неговото художническо оформяне са положени традициите на италианската живопис — страна с много слънце, католически дух, всички стилкови форми от Помпей до днес; страна, обременена от изкуство и картини, страна с художествена култура и с много песни. Никола Маринов включи в сърцето си именно култа към изкуството и тия песни и ги понесе насам. Той се отпрати към ведрата българска действителност тъкмо като певец и поет, а това неудържимо лирическо чувство го извежда към девойката, майката и детето. Той направи голям завой и отмина хилядите сюжети — толкова съблазнителни и неизбежни за професионалните художници — и се спря възторжен, влюбен и задъхан пред човека, пред неговата душа, пред девойката и майката. Ние виждаме тая девойка да пристъпва по загорялата ни земя палава, работна и угрижена в една затоплена атмосфера, под едно познато и благосклонно небе.

Тая селска девойка не е изведена на показ в картината, а свободно и непринудено обитава в нея, като в своя истинска родина, като нейна поданица, неин смисъл и съдържание. Девойката и картината са родени едновременно от творческия инстинкт на художника.

От изключителна важност е тоя творчески момент, тъй като от него само се ражда или не картината. Никакво майсторство, никаква сръчност и познание не могат да заменят липсата му. В този смисъл схващам картината, а не в нейните технически, композиционни и прочее формални постижения. „Майка“ е картина, в която най-дълбоко са утаени лиризмът, духът и нравствената сила на художника. Бих казал, че това не е картина, а светоглед, изразен спокойно, смирено и внушително.

Изключителната дарба на Никола Маринов се разгъва в много и много табла. Български мадони, детски портрети, портрети на жена му и дъщеря му, „Ромеро и Дусмет“, „Мак“, „Бежанка“, „На чешмата“, „Селянки“, „Овчарка“, „В градината“, „Изгнаници“, „Тъжни времена“, „Пия“, много импресии и пейзажи, между които — и Балчик от

миналото лято. Тия табла се намират в наши и чужди, частни и държавни колекции, музеи. Една малка работа, която представлява жена в синьо, е изумително постижение в нашето изобразително изкуство. Аз не съм видял, нито съм могъл да предполагам, че един българин може да употреби по такъв съвършен начин живописните средства, че на един българин изобщо е присъщо такова изискано съвършено претворяване.

Няма да се спирам повече на неговите работи; да ги разглеждам и обяснявам е извънредно трудно за мене. Картината обяснява света по начин, който не ни позволява ние да я обясняваме — ние не можем да преповторим казаното в нея. Особено ме интригува акварелът на Никола Маринов. Защо тоя здрав, едър и мъдър българин, който владее така добре себе си, чувствата си, рисунъка, маслената боя — материала изобщо, се е сродил и обручил с нежността и капризността на акварела. Може би това иде от склонността му да търси и догонва интимните, изплъзващите се и неповторими мигове. Да, това е неговата непреднамерена, спонтанна, лирична същина. Но ето и винаги изненадващото у големия художник — отзовавайки се на обществените изисквания, тоя интимен художник се е разгънал и в големи композиции — фрески в много държавни и обществени сгради, в които ни е показал другата страна на българския човек: труда, занаятите, търговията, индустрията, обреда, изобщо цялостния вид на българина.

Не сравнявам Никола Маринов с никого, нито съпоставям делото му с онова, което се твореше през негово време. От едно такова сравнение и съпоставяне Никола Маринов ще се очертае като истински революционер в изобразителното изкуство — най-пламенен борец за свобода и свободно реалистично творчество. От свобода се роди цяло поколение художници, ученици и последователи, които оплодиха и обогатиха страната ни със своето творческо многообразие и разшириха терена на изобразителното изкуство.

Прекосявайки възрастите и следвайки отблизо промените във времето и изкуството, Никола Маринов продължава да твори едно истинско реалистично и пълноценно изкуство. Той и днес води поколение художници, тъй като не става дума за един основател на школа или някакво течение, а за една будна творческа личност, която обгръща широко и здраво живота, времето и промените в него.

Аз моля господин Маринов да приеме чрез мен безкрайната благодарност на неговите ученици за бащинските му грижи към нас — вече доста остарели ученици на един бодър, мъдър и незаменим учител. И искам да го уверя, че ние изпитваме към него дълбока почит и до края на живота си ще чувствуваме нуждата от него, от неговото вечно младо изкуство.

1947

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.